

**BARGIID KOMUNISTAID
BELLUDAGA (m-l)**

SÁMI PROGRÁM'MA

**MI BUORRINKÁK'KEHUVVUD VUOSTAS'
RIKACUGGEMIST**

18. BÆIVE GUOVVAMÁNNOS 1973

ARBEIDERNES KOMMUNISTPARTI (m-l)

SAMEPROGRAM

VEDTATT PÅ FØRSTE LANDSMØTE

18. FEBRUAR 1973

Oktober

Bargiid Komunistadi belludaga (m-l)
sámi prográm'ma
mi buorrindák'kehuvvud vuostas' rikacuggemist
18. bæive guovvamánnos 1973

Arbeidernes Kommunistparti (m-l)
sameprogram
vedtatt på første landsmøte
18. februar 1973

© Forlaget Oktober, Oslo 1976

1. opplag, oktober 1976, 2000
Trykt i offset hos A/S Duplotrykk, Oslo 1976

ISBN 82-7094-141-7

SÁMI PROGRÁM'MA

AKP(m-l)'as læ daggár oai'dno atte dan lákkái má Norga státtá læ álgoštan ja ain álgošta sámi ál'bmuga læ hæppat-laš værrudakko maid norgalaš kolonialis'ma læ dakkan.

AKP(m-l) adná ávta su dehálæmus gædnegasvuottan læt miel'de dan soaðis man sámi ál'bmut jáðiha, dán ávdidan ja doar'jon ditte. Norga sosialista revolušuvna dehálæmus doaimaide gullá atte sámi ál'bmugii ad'dit daid vuoi'gatvuodaid mat siddjiide gullet ábbanas čær'dan.

Dat gáibádusat ja soatti-ái'gomušat mat dás læt čil'gejuv-vun, æi læt ál'lásat ál'ga ge. Mii ják'kit atte dat politik'ka man mii čujohit sámi ál'bmuga riido várás, læ riek'ta. Muttu mii dát'tot nu garrasit gá vejulaš nan'net dan atte diet'talas dás læt vái'lut, na veddjet vel stuora ge vái'lut. Danne adnit mii AKP(m-l) ávta dain dehálæmus doaimain boat'ti jagiin buoridit dán politikka sagga gukkibui ja buorebun. Dán dakkat buoremus lági miel'de daggu atte læt miel'de ja doar'jot dan riido man sámit jáðihit. AKP(m-l) as læ ain állo oap'pamuš sámi ál'bmugis.

Dán oasis læt cæl'kán daid párolaid maid sábmelažžat min oai'vila miel'de ber'rejit bajidit ál'bmugin. Sæmmá dehálaš læ atte álgahit riido dan vuos'tá atte sámi bar'gi álgoštuvvu bar'gin, ja sámi nissun álgoštuvvu nissunin, ja nu vii'dásab'but. Dát riido oassi gár'tá mæl'gadii læt sæmmá sámi ál'bmugii, gá dat klás'sarii'do man norgalaš ál'bmut jáðiha. Sii gæt dát'tut oappásmuvvat AKP(m-l) politik'kii buot daid áššiid dáfos mat bæiválažžat gus'ket sámi ál'bmugii, ber'rejit dan ditti lákkat daid prográmmaid ák'tanaga.

SOSIALIS'TALAŠ REVOLUŠUVNA VUOSTAŠ ÁI'GOMUŠAT: SÁMI ÁL'BMUGII IEŠMÆRRIDANVVOI'GATVUOTTA

Mán̄ga čuotte jagi čađa læ norgalaš státt̄a ja dan vir'gigád'-
di duol'bmán sábmelažžaid Norgas. Ja dat sæmmá státt̄a
læ mii duol'bman norga ál'bmuga ge. Vækkaváldil læt nor-
galaš ja ál'goriikalaš kápitalistat rievidan luondorig'guda-
gaid sámi ál'bmugis - ja sin raččamiid boađoid.

Sosialis'talaš revolušuvna doai'bman gal'gá læt hæitihit dán
hæppatlaš duol'bmama rievidæmi sámi ál'bmuga vuos'tá.

Dál læt mii daggár ái'gibáddo sis'ti gá monopolaruttavækka
ja norgalaš státt̄a loappalažžat læba fal'lehæme sámi ál'-
bmuga, dan áibas duš'sadan ditte sikke økonomálažžat, kul-
tuvralažžat, gielalažžat ja politikkálažžat. Dát læ likkohis-
vuotta sikke sámi ál'bmugii ja norgalaš ál'bmugii.

Dán guok'te ál'bmuga sár'det dat sæmmá monopola rutta-
vækka, imperialis'ma ja státt̄a. Danne læ dárbašlaš atte
dát min guok'te ál'bmuga ávtastat'tiba vuimiid soallan ditte min
ák'tasaš vašálažža vuos'tá.

AKP(m-l) dát'to danne doar'jot buot doaimaid mat

- nan'nejit sámi ál'bmuga soattanmiela, ávtamielalašvuo-
đa ja vuomi,
- nan'nejit dáža ál'bmuga ja sámi ál'bmuga soabalašvuođa,

AKP(m-l) dát'to sæmmá áŋ'girit

- vuos'tálas'tit buot gæč'čalemiid oažžohit soappamæt'ton-
vuođa dán guovte ál'bmuga gas'kii,
- vuos'tálas'tit dárošávinisma sámi ál'bmuga vuos'tá.

AKP(m-l) oaivilda atte æska sosialis'talaš revolušuvna čađa
oaž'žo sámi ál'bmut álles økonomálaš ja politikkálaš frid'd-
javuođa. Muttu æt maggár ge ævtoin áigu bág'get sámi ál'-
bmugii demokrátalaš proletáradiktatura vægal.

AKP(m-l) læ dan vuos'tá atte juokkit sosialis'talaš státtá moad'din unnibun státtan. Min oai'vila miel'de læ sámi ál'-bmugii áv'kin bissot norgalaš nášuvnalaš státtas. Mis læ dat nana ják'ko atte dán guovti ál'bmuga rii'do-áššit sát'tet čáv'-dujuvvut, norgalaš sosialis'talaš státtá sis'te.

Muttu liiká garrasit čuožžoha AKP(m-l) atte sámi ál'bmugis læ vuoi'gatvuotta ieš bæssat mærridit iežas boat'ti áigi. Jås sámi ál'bmut dát'to nášuvnalaš iešmærridan-vuoi'gatvuoda (namalassii vuođodit iežas sámi státtá), de ii galga norgalaš sosialis'talaš státtá dán vuoi'gatlaš gáibádusa vægal vuos'tálas'tit. Ja dát bisso duottan, gár'tá dát státtá Norga státtá ædnama sisa, dahje dáppáhuvaš dát ávtastat'ti-miin dain ærá gálmmain sámi ál'bmut ásiin. AKP(m-l) ái'go dadde dán doat'talit, ja suovvat áibas frid'dja dán bæloštit ja čuožžohit, ja ávžohit sámi ál'bmuga dán ášši mærridit demokráttalaš vuogi miel'de.

Jås sámi ál'bmut dát'to bissot norgalaš nášuvnastáttá sis'-te maŋgá revolušuvna, de gal'gá læt AKP(m-l) politikka mær'kan atte sábmelažžat gal'get læt dážain sæmmá dásis buot servudaga, ideologia ja morálalaš gažaldagain. Das'-tu šad'dá min politikka mær'kan atte sábmelažžain læt állo sierravuoi'gatvuođat ál'bmugin. Ja sámi ál'bmugis gal'gá læt iešmærridanvuoi'gatvuotta dain servudat-áššiin, main ieža dáttužit.

Dážaid ja sábmelažžaid gas'kavuotta gal'gá áv'dánit sæmmá-ár'vusašvuođas ja goabbat guoimiska árvos adnit.

BAR'GOPROGRÁM'MA:

ÁLLES NÁŠUVNALAŠ VUOI'GATVUOĐAT SÁMI ÁL'BMUGII.

Norga státtá ja monopola ruttavækka jáđiha ád'ne politikka dain ul'bmiliin atte eret nár'dat sámi ál'bmuga. Dál læ dag-gár ái'gebåd'do goas mærriduvvu sámi ál'bmuga ællin dahje duš'šan.

AKP(m-l) dát'to danne nu nannusit gá vejulaš doar'jot sá-miid gáibádusaid oaz'žot álles politikkálaš, sosiálalaš, økonomálaš ja kultuvralaš vuoi'gatvuođaid. Sæmmá dásá-láš nášuvnalaš ár'vo gá dážain gal'gá dákkiduvvut. Dát sá-tá dušše állašuvvat daggu bák'te atte sámiid čærdalaš sier-ravuoi'gatvuođat dák'kehuvvujit. Æt man ge lákkái sátte dik'tit daggár assimilerenpolitikka mii manná sámi ál'bmuga beruštumiid vuos'tá.

AKP(m-l) ái'go vuos'tálas'tit buot šávinis'talaš mielaid mat dážain lež'žet sámiid vuos'tá. Sámi ja norga ál'bmugiid gas'kavuotta gal'gá vuođođuvvut ávtasvástulašvuttii ja gas'-kanæska doat'talussii.

AKP(m-l) dát'to bar'gat dan ala atte sámi ál'bmuga doar'jon šad'dá norga proletariáttá gædnegasvuođaid čuoldetmæt'ton oassin.

AKP(m-l) doar'jo daid gáibádusaid mat sámi ál'bmugis læt, ja dát'to ieš gáibidit ná:

1. Hæi'tit billistit sámi guovloid.
2. Iešmærridanvuoi'gatvuotta sámi dáluš ja áigi čača oamastuvvun duov'dagiid baddjel.
Dát mák'sá:
 - Sierravuoi'gatvuođat gævahit luondorig'gudagaid, mæccástan- ja guođuhanædnamiid, jávriid ja luomijeggiid.
 - Riek'tilažžat ja politikkálažžat dák'kehit sin vuoi'gatvuođaid dáid guovloide.

3. Jåðáanis huk'sen ja mángalágáš produkšuvna sámi ál'-bmuga dát'tomiid miel'de.
Sámiid produkšuvna gát'tet norgalaš monopola kápitála gilvo vuos'tá.
Buot stuoradoaimahusat sámiid guovloin gal'get mák'sit álles væro.
Sámi guovlo doaimahusain læ gædnegasvuotta oappahit sámi bar'govæga.
Sierravuoi'gatvuoðat sábmelažžaide buot vir'giásahe-miin sámi guovloin.
4. Sábmelažžaide gal'gá læt dákkiduvvun sæmmá bir'gen-dássi gá ærá riika ás'siin læ.
Jåðáanit huk'set ássanviesoid mat hei'vejit guovlo dál-kiide, ja bærrašiid sturrudagaide, ja mat læ hál'bit.
Ásaiduvvan mál'le gal'gá læt nu gá sámit ieža dát'tut.
Sosiála- ja dærvašvuoða doaimat gal'get jåðáanit huk'se-juvvut, nu atte vás'tidá daid dárboide ja gái'bádusaide mat sámiin læt.
5. Jåðáanit ávdidit jåttulagaid sámiid guovloin daid ævtoid miel'de mat sábmelažžain aldiset læt.
6. Ál'lásit doar'jot doaimaid mat nan'nešeddje nášuvnalaš iešdávdo ja soabalašvuoða sámiid gaskas.
Sábmelažžat gal'get oaz'žot buot doar'jaga maid sittet gát'ten ja ávdidan ditte sámi ruovtoduoji, ál'bmud mu-sikka, gir'jalašvuoða ja gávvidan dáido.
Ævtokættes ja doar'vái doarja sámi áviisaide ja čállu-siida. Sámi rádio ja televišuvna sád'dagat gal'get la-sihuvvut. Sierra sámi rádiostášuvna gal'gá huk'sejuv-vut farga.
7. Sámiin læ aldiset vuoi'gatvuotta lágidit oappahæmiset.
Sámigielas gal'gá læt sæmmá vuoi'gatvuotta gá dáro-gielas skuvlain.
Buot fágaid várás gal'get gáv'dnut sámigielalaš girjit.
Sikke sábmelažžat ja dážat gal'get bæssat oap'pat sámi historjá skuvla pensuma oassin.
Dáža mánát sámi guovloin gal'get bæssat oap'pat sámi-giela.
Sámi ál'bmud ii galga fuonoštuvvut ii sámi ii ge dáro skuvlagirjiin.
Skuvlat gal'get bieðgosin ásahuvvut nu gá vánhemat dát'tut.

Gal'gá læt buoret vejulašvuotta sámi guovloid sámi ja dáro oappahed'djiide oap'pat sámi giela ja historjá. Sierra vuoi'gatvuođat oappoide bæssat ja stipændaid oaz'žot buot sábmelažžaide gæt dát'tut joat'kit oappo manjá vuođđoskuvla.

Sámi Institut'ta dut'kama ja oappahæmi várás gal'gá fargamusat vuođđoduvvut sámi guv'lui, álles økonomálaš doar'jagiin ja dákkádusain.

8. Sámi organisašuvnat gal'get dak'kujuvvut doarron organisašuvdnan.

Sámi ál'bmud gal'gá ieš hæv'det ja mærridit politikka iežas organisašuvnain.

Státta ii galga man ge lági miel'de mærridit sámi organisašuvnaid baddjel, ii økonomálažžat ii ge politikkálažžat:

Dát mák'sá:

- Státta gal'gá miettá áigi juollodit nu stuora økonomálaš doar'jaga sámi organisašuvnaide gá sámi ál'bmud ieš dát'to.
- Sámi luot'támušvir'gi (ombudsmann) ber're fargamusat ásašuvvut.

9. Doarja buot doaimaide mat nan'nejit sámiid åk'tasašvuođa norgalaš ja ål'goriikalaš monopola kapitála vuos'tá.

Nág'get buot vig'gamiid vuos'tá dagahit riido sierra sámi joavkoid gaska.

Doar'jot buot bargoid mat nan'nejit åk'tasašvuođa sámi ja dáža ál'bmuga gaska.

10. Sámigiella gal'gá læt administrašuv'dnagiela sámi guovloin.

AKP(m-l)s SAMEPROGRAM

AKP(m-l) ser på den norske statens undertrykkelse av det samiske folket som en skjendig forbrytelse gjort av norsk kolonialisme.

AKP(m-l) ser det som en av sine viktigste oppgaver å delta i for å utvikle og støtte det samiske folkets kamp. En av de viktigste oppgavene for den sosialistiske revolusjonen i Norge er å gi det samiske folket de rettighetene de har krav på som folk.

De krav og kampoppgaver vi her har stilt er på ingen måte fullstendige. Vi tror at den politikken vi streker opp for det samiske folkets kamp er riktig. Men vil så sterkt vi kan, understreke at det er klart den har mangler — ja, kanskje store mangler. Vi ser det derfor som en av AKP(m-l)s aller viktigste oppgaver i åra som kommer å utvikle denne politikken mye lenger og grundigere. Dette vil vi gjøre etter beste evne ved å delta i og støtte opp om samenes kamp. AKP(m-l) har ennå mye å lære av det samiske folket.

I dette avsnittet har vi stilt opp de parolene vi mener må stilles av samene som *folk*. Like viktig er det å reise kampen mot undertrykkelsen av den samiske arbeideren *som* arbeider, kampen mot undertrykkelsen av den samiske kvinnen *som* kvinne osv. Denne delen av det samiske folkets kamp vil i stor grad være den samme som den klassekampen det norske folket fører. De som ønsker å få kjennskap til AKP(m-l)s politikk i *alle* de spørsmål som opptar det samiske folket til daglig, bør derfor lese programmene i sin *helhet*.

DEN SOSIALISTISKE SJØLRÅDERETT FOR DET SAMISKE FOLKET

I mange hundre år har samene i Norge vært undertrykt av den norske stat og dens embetsverk — den samme stat som undertrykker det norske folk. Norske og utenlandske kapitalister har med vold tilranet seg det samiske folkets naturressurser og resultatene av dets slit og arbeid.

Den sosialistiske revolusjonens oppgave er å gjøre slutt på denne skammelige undertrykkelsen og utbytting av det samiske folk.

Vi er nå inne i en periode hvor monopolkapitalen og den norske stat går til sitt endelige angrep på det samiske folket for fullstendig å utradere det økonomisk, kulturelt, språklig og politisk. Dette er en ulykke så vel for det samiske som for det norske folk.

De to folk undertrykkes av den samme monopolkapital, imperialisme og stat. Det er derfor nødvendig at våre to folk forener alle sine krefter til kamp mot vår felles fiende.

AKP(m-l) vil derfor støtte ethvert tiltak som

- styrker det samiske folkets enhet, kampvilje og styrke
- styrker enheten mellom det samiske og det norske folk

AKP(m-l) vil like så energisk

- bekjempe ethvert forsøk på å så splid mellom de to folk
- bekjempe all norsk-sjåvinisme fra nordmenn overfor det samiske folket.

AKP(m-l) mener at det er først gjennom en sosialistisk revolusjon at det samiske folket kan oppnå full økonomisk og politisk frihet. Man vil under ingen omstendighet gå inn for med makt å påtvinge det samiske folket proletariatets demokratiske diktatur.

AKP(m-l) er mot en oppsplitting av en sosialistisk stat i flere og mindre stater. Vi mener det er til beste for det samiske folket å forbli innenfor den norske nasjonalstaten. Vi tror fullt og fast at motsigelser mellom de to folk kan løses innenfor den norske sosialistiske staten.

Men AKP(m-l) vil like fast hevde det samiske folkets rett til sjøl å bestemme sin fremtid. Ønsker det samiske folket nasjonal sjølråderett (dvs. å opprette sin egen samiske stat), enten det blir på den norske statens territorium, eller det blir ved en gjenforening med de tre andre delene av det samiske folket, skal ikke den norske sosialistiske staten med makt stille seg i veien for dette rettmessige kravet. Tvert om vil AKP(m-l) respektere dette, gå inn for full frihet til agitasjon og propaganda for det, og oppfordre det samiske folket til å avgjøre dette spørsmålet på en demokratisk måte.

Dersom det samiske folket etter den sosialistiske revolusjonen ønsker å forbli innenfor den norske nasjonalstaten, vil AKP(m-l)s politikk være preget av at samer i alle samfunnsmessige, ideologiske og moralske forhold skal være likestilt med nordmenn. Videre vil vår politikk være preget av at samene som *folk* har krav på en rekke særrettigheter. Og det samiske folket skal ha sjølråderett i de samfunnsmessige forhold det måtte ønske det.

Forholdet mellom nordmenn og samer skal utvikles på basis av likeverd og gjensidig respekt.

ARBEIDSPROGRAMMET: FULLE NASJONALE RETTIGHETER TIL DET SAMISKE FOLKET

Den norske stat og monopolkapitalen fører i dag en politikk som har som mål å utslette det samiske folket. Vi er nå inne i en periode som vil bety liv eller død for samene som folk.

AKP(m-l) vil derfor så sterkt det kan støtte samenes krav om fulle politiske, sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter. Samene må sikres nasjonal likestilling med nordmenn. Dette kan bare innfris ved å anerkjenne de særrettigheter samene har krav på som folk. Vi kan på ingen måte godta noen form for assimileringsspolitikk som er i strid med det samiske folkets egne interesser.

AKP(m-l) vil motarbeide alle sjåvinistiske strømninger fra nordmenn overfor samer. Forbindelsene mellom det samiske og norske folket må baseres på gjensidig respekt og solidaritet.

AKP(m-l) vil støtte det samiske folkets krav og sjøl stille følgende krav:

1. Stopp raseringa av de samiske områdene.
2. Sjølråderett over hevdvunne og urgamle samiske områder.

Dette betyr:

- Særrettigheter til utnyttig av naturressursene, jakt- og beiteområder, fiskevann og moltemyrer.
- Juridisk og politisk anerkjennelse av eiendomsretten til disse områdene.

3. Rask utbygging av allsidig produksjon i samsvar med det samiske folkets ønsker.

Sikring av samisk produksjon mot konkurranse fra norsk monopolkapital.

Alle storbedrifter i samiske områder skal betale full skatt.
Bedrifter i samiske områder har plikt til å lære opp samisk arbeidskraft.

Særrettigheter for samer ved ansettelse i alle jobber i samiske distrikter.

4. Samene må sikres samme levestandard som andre innbyggere i landet.

Snarlig utbygging av rimelige boliger som passer til klimaet og familiens størrelse.

Bosettingsmønster etter samenes egne ønsker.

Sosial- og helsevesenet skal raskt bygges ut i samsvar med det samiske folkets behov og krav.

5. Rask utbygging av kommunikasjonene i de samiske områdene på samenes egne premisser.

6. Full støtte til all aktivitet som kan utvikle det samiske folkets nasjonale bevissthet og enhet.

Samene skal få all den støtte de ønsker til bevaring og videreutvikling av samisk hjemmeproduksjon og husflid, folkemusikk, litteratur og billedkunst.

Betingelsesløs og uinnskrenket støtte til samiske aviser og publikasjoner. Utvidelse av samiske sendinger i radio og fjernsyn. Rask utbygging av egen samisk radio-stasjon.

7. Samene har rett til sjøl å utforme sin egen utdanning.

Samisk språk sidestilles med norsk i skolen.

Samiske lærebøker i alle fag.

Samisk historie som del av pensum i skolen for både samer og nordmenn.

Samisk opplæring av norske barn i samiske områder.

Mot all fornædning av det samiske folket i så vel samiske som norske skolebøker.

Desentralisering av skolene etter foreldrenes ønsker.

Større utdannelsemuligheter i samiske områder for samiske og norske lærere som vil lære samisk språk og historie.

Spesielle opptaks- og stipendrettigheter for alle samer som søker utdanning over grunnskolen.

Samisk Institutt for forskning og undervisning må raskt opprettes i samisk område med full økonomisk støtte og sikring.

8. Gjør de samiske organisasjonene til kamporganisasjoner.

Det samiske folk skal sjøl ha kontroll over og bestemme politikken i sine egne organisasjoner.

Staten skal ikke på noe vis, verken politisk eller økonomisk, dirigere de samiske organisasjonene.

Dette betyr:

— Staten skal til enhver tid gi betingelsesløs og så stor økonomisk støtte til de samiske organisasjonene som det samiske folk sjøl ønsker.

— Rask oppretting av stilling som samisk ombudsmann.

9. Støtte til alle tiltak som styrker samenenes enhet mot norsk og utenlandsk monopolkapital.

Bekjemp alle forsøk på å sette enkeltgrupper i det samiske folket opp mot hverandre.

Støtte til alle tiltak som styrker enheten mellom det samiske og det norske folk.

10. Administrasjonsspråk i samiske områder må være samisk.

Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene)

Tollbugata 7 (inngang Skippergata)

OSLO

Postadresse:

Postboks 211, Sentrum

OSLO 1

AKP(m-l)s prinsippprogram, arbeidsprogram
og andre viktige dokumenter er utgitt som bok.

Bestill fra

Forlaget Oktober

Postboks 6875, St. Olavs plass,

OSLO 1

AKP(m-l)'as læ daggár oai'dno atte dan lákkái mǎ Norga státtá læ álgoštan ja ain álgošta sámi ál'bmuga læ hæppat-laš værrudakko maid norgalaš kolonialis'ma læ dakkan.

AKP(m-l) adná ávta su dehálæmus gædnegasvuottan læt miel'de dan soađis man sámi ál'bmút jáđiha, dán ávdidan ja doar'jon ditte. Norga sosialista revolušuvna dehálæmus doaimaide gullá atte sámi ál'bmugii ad'dit daid vuoi'gatvuodaid mat siddjiide gullet ábbanas čær'dan.

Dat gáibádusat ja soatti-ái'gomušat mat dás læt čil'gejuvvun, æi læt ál'lásat ál'ga ge. Mii ják'kit atte dat politik'ka man mii čujohit sámi ál'bmuga riido várás, læ riek'ta. Muttu mii dát'tot nu garrasit gǎ vejulaš nan'net dan atte diet'talas dás læt vái'lut, na veddjet vel stuora ge vái'lut. Danne adnit mii AKP(m-l) ávta dain dehálæmus doaimain boat'ti jagiin buoridit dán politikka sagga gukkibui ja buorebun. Dán dakkat buoremus lági miel'de daggu atte læt miel'de ja doar'jot dan riido man sámít jáđihit. AKP(m-l) as læ ain állo oap'pamuš sámi ál'bmugis.

I dette heftet finner du Sameprogrammet for Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene), vedtatt på 1. landsmøte februar 1973.

Teksten er gjengitt på nordsamisk og på bokmål.

Pris kr 5,-

ISBN 82-7094-141-7